

Jakob Paulič – Sadonik: Povest dveh bratov

(Zgodovinska črtica.)

Pozorišče dogodkov, ki jih nameravamo opisati, je bilo na severnem delu Pohorja. Kmetje v omenjenem kraju so takrat, ko se začinja ta povest, živeli precej drugačno življenje, kakor ga živimo dandanes. Braziljske kave niso poznali; tudi čaja — razen lipovega — niso pili. Govedina se je kadila na mizi le ob največjih praznikih; pač pa se je pojedlo mnogo ovčjega mesa, posebno ob košnji in žetvi. Jako v čislih je bilo takrat suho sadje: jabolke, razrezane na krljce; hruške, debele in drobne; najbolj pa češplje; posebno v poletnem vročem času, so posušeno sadje, kuhano in ohlajeno, uživali v vseh kmečkih hišah. V sedajnih časih nobena gospodinja ne sme pred posle in šihtarje postaviti kaj takega; kvečjemu s češpljami se ženske še tu in tam zadovoljijo, moškim pa bi posušena in mehko kuhana hruška najbrž pokvarila drobovino.

Enako preprosti, kakor v hrani, so bili tudi v obleki. Lan (len) so sejali povsod; iz njega pridelano platno so rabili ne samo za spodnjo, temveč deloma tudi za vrhnjo obleko. Vsak kmet je imel primerno število ovc; iz volne so delali domači tkalci rešvino in lodn. Iz tega blaga je napravil krojač obleko za vse moške pri hiši. Ko se je začela mestna moda polagoma širiti tudi med kmeti, so se ženske kaj naglo začele oprijemati novosti v obleki in si kupovati fabriško sukno, svilo in žamet, — med tem ko so se moški še dolgo držali starih navad. Takrat je tudi nastal pregovor: Židana žena pa lodnast mož.

V začetku poprejšnjega stoletja sta gospodarila na srednje-veliki kmetiji zakonca Blaž in Terezija. Manjša polovica posestva je obstojala iz njiv, travnikov in pašnika, večja polovica pa iz lepega smrekovega in hojevega gozda. Kot gozdna posestnika sta imela v lasti tudi tretjino žage ob potoku Radolni. Ker sta se vedno ravnala po navodilu: moli in delaj!, zato je tudi v njuni hiši vladala prava ljubezen, zadovoljnost in družinski mir.

Bog jima je dal dva sinčka: Štefeka in Frančeka. Nenavadno je bilo za tisti čas, da ju je

oče pošiljal v dobro pol ure oddaljeni trg v šolo. Štefek je bil bolj šibek in ne posebno trdnega zdravja. Kazal je že kot šolarček veselje do molitve in samote, zato se je materi porodila želja, da bi šel študirat za »gospoda«. Ker tudi oče ni bil temu nasproten, je šel Štefek po dovršeni ljudski šoli v Maribor in pozneje v Gradec, kjer je dokončal bogoslovje in postal duhovnik. Novomašniško gostijo mu je priredil boter Martin, ki je bil trden kmet in je imel svojo domačijo na visokem hribu z lepim razgledom. Ker je bil botrov dom od župnijske cerkve oddaljen dobro uro, je služil novomašnik Štefan prvo najsvetejšo daritev — meseca avgusta 1844 — v četrtr ure oddaljeni, lepi in prostorni podružnici, posvečeni v čast velikemu misijonarju in ustanovitelju jezuitskega reda, h kateri so v tistem času v obilnem številu romali Pohorci in Kobanci od blizu in daleč.

Franc, ki je bil velike, močne in zale postave, je po očetovi smrti prevzel posestvo. Oženil se je s premožno vdovo, ki je bila 7 let starejša od njega. Ker je hodil v šolo in bil » pismen «, je veljal za najbolj študiranelega in prebrisanega v občini. Zato so ga tudi občani ob priliki, ko je avstrijski cesar dal svojim narodom ustavo, izvolili za župana. Obenem z župansko izvolitvijo so morali občani Francu na občinske stroške postaviti še eno hišno poslopje, kjer je imel nastanjeno občinsko pisarno, dve ječi za morebitne aretirance in še par drugih prostorov. V spomin na to ima ta kmetija še zdaj dvojno hišno poslopje. Župan Franc je bil na svojo službo nemalo ponosen. Ko se je v bližnjem trgu ustanovila c. kr. okrajna sodnija, ki pa je zaradi premajhnega delokroga obstojala samo 5 let, se je Franc čisto pogospodil. Uradniki pri okrajni sodnji so kmalu zavohali županovo častihlepnost; kadili so mu in ga častili za » gospoda «, a on jim je v zahvalo pogosto prirejal pojedine, ki sicer niso dosegale obilnosti in dobrot poedin evangeljskega bogatina ali rimskega Lukula, pa vseeno povzročale izdatke, ki se niso krili z dohodki posestva. Gospodarstvo mu je začelo nazadovati še tembolj, ker tudi v njegovem zakonskem življenju ni bilo vse v redu. Prav posebno, odkar je umrl sosed Drčej, je župan Franc čedalje manj maral za — svojo postarno ženo, tembolj pa se zanimal za vdovelo sosedo, mlado in zalo Pepco. Materi županji to ni ostalo prikrito, zato je nastajala med njima vedno večja mržnja in od dne do dne se je množil kreg in prepir. Vendar si zaradi nazadovanja gospodarstva župan Franc ni bil posebno v skrbi. » Nimam strahu, da bi se zdelal in prišel ob svoj grunt«, je rekel večkrat svojim gosposkim in kmečkim prijateljem.

»Brat Štefan ima precej pod palcem, vedno je bolehen in dolgo ne bo več; komu drugemu naj zapusti svoje prihranke če ne meni!?!« Tako je modroval Franc in delal račun brez » krčmarja « .

Štefan je po 16 letnem kaplanovanju dobil župnijo Sv. Jurija na Kobanskem. Ni imel sreče. Dne 8. marca 1863 mu je pogorelo župnišče in šola. Zato je že naslednje leto prosil in tudi dobil župnijo Sv. Martina v bližini Maribora. Ker je bil skromen in varčen, si je v teku svojega službovanja prihranil lepo svoto denarja. Rad je imel svojega brata in je bil namenjen, sporočiti mu dobršen del svojega premoženja. Kakor pa vsaka stvar pride enkrat na svetlo, je tudi župniku Štefanu prišlo na ušesa razsipno in pohuljšljivo življenje bratovo in kako težko že čaka na njegove prihranke. Štefan je dobro vedel, da človek ne sme na prvi hip vsega verjeti, kar o svojem bližnjem slabega sliši; zato je sklenil, da hoče o razmerah na bratovem domu bolj zanesljivo poizvedeti.

Bilo je ob času otavske košnje, zvečer ob večni luči, ko prikrevsa na dvorišče, kjer je gospodaril Franc (ki pa takrat že ni bil več župan), star in čisto sključen berač, hoteč prositi za nekaj večerje in prenočišče. Iz hiše se je glasilo žensko kreganje in vpitje, vmes so padale robate kletve in ostudne besede, ki značijo same grde lastnosti. Berač si ne upa v hišo, rajši gre v hlev in se vsede na pol polomljeno klop. Vhlevu vpraša priletnega hlapca: » Kaj pa pomeni ta vrišč v hiši? « — »Kaj pomeni!« ponovi hlapec, »to pomeni, da pri nas ni več ljubega miru! Odkar pač imata naš gospodar in sosednja vdova nedovoljeno razmerje med seboj, je pri nas pravi pekel!« In še vzdihujoč pristavi: »Oh, ko bi vse to vedel, gospod Štefan!« — » Kdo pa je gospod Štefan? « pozorno vpraša berač. — » Gospod Štefan je brat našega gospodarja in že več let župnik pri Sv. Martinu! « odgovori hlapec. — Berač bi vprašal ne besedice več, kakor da bi ga to vse, kar je slišal, ne zanimalo dosti; a v resnici si je mislil: hvala Bogu, ravno prav sem prišel! Nič ni več prosil večerje, temveč švedral v bližnjo stelno uto, se zvalil na mehko in prijetno dišečo praprot ter zaspal. Naslednje jutro je takoj po zajutreku odšel po poti, po kateri je prejšnji dan prišel. Silno se mu je mudilo preko Drave mimo Šmarjete v grabo Sv. Martina, da čimpreje naznani župniku Štefanu, kako izvrstno se mu je posrečilo od njega samega naročeno poizvedovanje.

Z žalostnim obrazom in bridkostjo vsrcu je poslušal župnik Štefan beračevo poročilo. Po kratkem premišljevanju je storil odločen sklep: Nekaj malega bom sporočil bratu v oporoki, da ne bo zamogel reči, da sem ga čisto prezrl; da bi pa z večino mojih prihrankov podpiral njegovo pregrešno življenje, tega kot duhovnik nočem, ne morem in ne smem!

Kakor sklenil, tako storil. Ko je dne 15. marca 1879 župnik Štefan — 60 let star — odšel v večnost po svoje plačilo, je brat Franc podedoval za njim v oporoki mu določeni drobec premoženja, s katerim si ni mogel kdovekaj pomagati. Gospodarstvo mu je šlo polagoma, a sigurno navzdol, končno je moral posestvo prodati in je umrl — zapuščen in pozabljen — : 6. septembra 1894. Spomin na njega vedno bolj gineva, tem bolj pa se blesti spomin njegovega brata Štefana, ki je večino premoženja volil Dijaškemu semenišču v Mariboru, in s tem pomagal položiti temelj zavodu, v katerem se nam odgojujejo duhovski in svetni voditelji.

Grob nekdanjega župana Franca je že prerasla trava in zastonj iščeš križ z napisom, ki bi kazal kraj njegovega počivališča; nasprotno pa kaže gomilo ponižnega župnika Štefana mramornat spomenik z napisom, da ga je: V hvaležni spomin svojemu dobrotniku postavilo Dijaško semenišče.

Komposteljski

(*Slovenski gospodar*, 13. december 1933 str. 8 – 10)

